

Mangårdsbyggnaden och loftboden vid Siggebohyttans bergsmansgård

Linde socken, Lindesbergs kommun, Västmanland

Takarbeten 2016

Charlott Torgén
Rapport 2016:13

Engelbrektsgatan 3
702 12 ÖREBRO
Tel. 019-602 87 00
www.olm.se

Texterna samt bilderna i denna rapport har licensierats med Creative Commons licens.
www.creativecommons.se

Texterna i denna rapport är skrivna av Charlott Torgén
Bilderna i denna rapport är tagna av Charlott Torgén, om inget annat anges.

INLEDNING	5
ADMINISTRATIVA UPPGIFTER	5
ÖVERSIKTLIG BESKRIVNING	6
Mangårdsbyggnaden	6
Loftboden	7
FÖRE ÅTGÄRDER	8
Mangårdsbyggnaden	8
Loftboden	8
UTFÖRDA ÅTGÄRDER	9
Mangårdsbyggnaden	9
Loftboden	11

Inledning

Mangårdsbyggnaden och loftboden tillhör byggnadsminnet Siggebohyttans bergsmansgård som ägs och förvaltas av Örebro läns museum. År 2016 beviljades fastighetsägaren bidrag från länsstyrelsen för åtgärder på taken på de två byggnaderna. Enligt beslut 2016-06-14 med högst 462 000kr.

Flera av byggnaderna på anläggningen har under senare år fått mullåsarna bytta på liknande sätt som mangårdsbyggnaden och loftboden under årets arbete fick. Mangårdsbyggnaden har under senaste åren genomgått åtgärder för att stärka takkonstruktionen. Arbetet utfördes av Bygg & Hantverk i Karlskoga och har följts av antikvarisk medverkande från Örebro läns museum vars arbete bestått av planering och diskussioner inför arbetet, besiktningar av pågående arbeten, anvisningar, fotodokumentation samt rapportskrivning.

Slutbesiktning genomfördes 30 september 2016 samt 9 oktober 2015. Arbetena var mycket väl utförda och godkändes ur antikvarisk synvinkel.

Administrativa uppgifter

Fastighetsbeteckning:	Siggebohyttan 2:2
Fastighetsägare:	Örebro läns museum
Diarienummer:	2016.600.168
Länsstyrelsens diarienummer:	434-5594-2015
Bidragssumma:	2016: max 462 000kr eller 85% av kostnaden för externt anlitad arbetskraft
Entreprenör:	Bygg & Hantverk i Karlskoga
Antikvarisk medverkande:	Charlott Torgén, Örebro läns museum
Utförandeperiod:	juni – september 2016
Besiktning:	2016-06-21; 2016-08-10; 2016-2016-08-12; 2016-08-26
Antikvarisk slutbesiktning:	2016-09-30
Registrerade bilder:	OLM-2016-36, Charlott Torgén

Översiktlig beskrivning

Siggebohyttans bergsmansgård började byggas på 1790-talet av bergsmannen Anders Olsson (1756-1818), men det är hans son Anders Andersson (1801-1870), som framförallt satt sin prägel på bergsmansgården. Mangårdsbygganden var huvudbygganden i en omfattande gårdsanläggning med många ekonomibyggnader. I dag finns loftbod, stall, smedja, drängstuga samt en senare uppförd loge kvar.

Gården var i familjens ägo fram till 1901 och ägs sedan 1910 av Örebro läns museum som 1929 genomförde en omfattande renovering av mangårdsbyggnaden som inreddes till museum. Mangårdsbyggnaden har sedan genomgått flera renoveringar, senast 2004-2006, och är fortfarande museum.

Mangårdsbyggnaden

Byggnaden är anmärkningsvärd. Den utgör en mycket långsträckt byggnad med timmerstomme i två våningar täckt av torvtak som kröns av de för bergslagen karakteristiska gjutna skortenarna. På sidan in mot gårdstunet, den södra sidan löper längs hela övre våningen en loftgång. Nedre våningen har tre ingångar. Den mittersta var ursprungligen ett portlider men sattes senare igen. Här finns nio rum samt tre hallar/förstugor vid entréerna. Övre våningen rymmer nio rum.

Mangårdsbygganden har genomgått flera renoveringar, den sista 2004-2006. Senast taket lades om var 1965. 1992 åtgärdades takfoten och mullåsen till torvtaket. Då taket i framtiden läggs om bör dess konstruktion ses över. De många lagren av olika material samt det tjocka torvlagret gör att det blir ett mycket tungt tak vilket kan vara orsaken till de skador som taket har haft.

Siggebohyttans bergsmansgård.
Foto: Per Torgén, Örebro läns museum

Loftboden

Siggebohyttans bergsmansgård började byggas på 1790-talet av bergsmannen Anders Olsson (1756-1818), men det är hans son Anders Andersson (1801-1870), som framförallt satt sin prägel på bergsmansgården. Mangårdsbygganden var huvudbyggnaden i en omfattande gårdsanläggning med många ekonomibyggnader. I dag finns loftbod, stall, smedja, drängstuga samt en senare uppförd loge kvar.

Loftboden utgör en byggnad med timmerstomme i två våningar täckt av torvtak.

Loftboden har genom åren genomgått flera reparationer. Senast taket lades om var 1968. 1993 åtgärdades takfoten och mullåsen till torvtaket.

Siggebohyttans bergsmansgård.
Troligtvis sent 1800-tal.
Foto: Örebro läns museum

Före åtgärder

Mangårdsbyggnaden

Mangårdsbyggnadens tak består av många lager, underst trolpinnar/brädor, råspontad panel, papp och korrugerad plåt samt slutligen torv. Torven är relativt tjock och var före åtgärderna, mycket tjock längst ner vid mullåsen. Nederst på takfallet ligger mullåsar trädde på ”järnpinnar/krokar”. Mullåsarna var kraftigt rötskadade.

Mangårdsbyggnadens tak, före åtgärder. Torven var så pass tjock att den nådde över kanten på mullåsen.

Loffboden

Taket består av många lager, underst trolpinnar/brädor, råspontad panel, papp och korrugerad plåt samt slutligen torv. Torven är relativt tjock och var före åtgärderna, mycket tjock längst ner vid mullåsen. Nederst på takfallet ligger mullåsar trädde på ”järnpinnar/krokar”. Mullåsarna var kraftigt rötskadade. Det såg också ut som om om sydvästra hörnet på takfoten var rötskadad.

Loffbodens tak, före åtgärder. Även här var torven så pass tjock att den nådde över kanten på mullåsen. Att delar av konstruktionen ”fallit ur” antydde att det även fanns rötskador.

Utförda åtgärder

Mangårdsbyggnaden

Taket är inte ett traditionellt torvtak utan har under åren fått dagens konstruktion som består av många olika materialskikt. Vid dessa arbeten var syftet endast att åtgärda mullåsarna och vindskivor på byggnaden.

Arbetet utfördes i etapper, längs efter takfallet. Torven plockades ner och mullåsen togs bort. Den visade sig vara i mycket dåligt skick. Det visade sig att det låg en plåt längst ner på takfallen, som stack upp en bit under den sinuskorrugerade plåten. Mot vindskivorna låg en plåt uppvikt över vindskivans kant. Nävern vid takfoten var endast för syns skull. Det låg också en del grovt grus längst ner mot mullåsen samt längs kanten mot vindskivorna, troligtvis var tanken att det skulle hjälpa till att dränera. Inga rötskador fanns i övrigt i undertaket. Mullåsen var träd på rundjärn svetsade på plattjärn fästa i undertaket.

Mangårdsbyggnadens tak före åtgärder. Torven består mest av mossa och växer över mullåsen. Under mullåsen skymtar rester av näver som lagts, mest för att dölja plåten.

Nya mullåsar tillverkades av kärnvirke av tätvuxen furu. De skräddes med yxa till en ungefärlig dimension av ungefär 185x100mm. Spåren som fanns i nederkant på de befintliga mullåsarna uteslöts på de nya, då dessa inte har någon förankring till byggnadstraditionen under 1800-talets mitt. De nya mullåsarna trädde på de befintliga rundjärnen, lika tidigare utförande. De befintliga mullåsarna var tillverkade av flera delar som var fastskruvade i varandra. De nya mullåsarna lades mot varandra utan att sammanfogas. Konstruktionen gör att mullåsen kan röra sig samt det bedömdes vara mer historiskt korrekt och gör det lättare att ersätta delar vid behov.

Torven bakom mullåsen har plockats bort. Under torven ligger sinuskorrugerad plåt. Längst ner på takfallet en fotplåt och mot vindskivan ytterligare en plåt. Under torven syns också grus.

Virke till de nya mullåsarna.

Näver lades under mullåsen, för syns skull, men inte bakom mullåsen. Nävern blir tät och risken är att det blir för tätt mellan nävern och mullåsen.

Torven tunnades ur innan den lades tillbaka.

Ett traditionellt torvtak har inte en takfotsbräda. Mangårdsbyggnadens tak har en takfotsbräda för att dölja de olika lagren i konstruktionen. Nävern som ligger under mullåsen krullar sig mot takfotsbrädan och vattnet rinner mot densamma. Det gör att takfotsbrädan slits relativt hårt samt att det är svårt att få vattnet att rinna ner i takerännorna. Vattnet rinner i stället bakom. Takfotsbrädorna var dock vid dessa arbeten i gott skick.

Befintliga hängrännor återanvändes. En var rötskadad och fick ersättas med en ny. De justerades i den mån det var möjligt. Rännorna tjärades.

Takfoten efter åtgärder.

Rötskadade delar av vindskivorna ersattes. De ersattes med hyvlat virke då de sedan skulle målas med oljefärg. De grundmålades med linoljefärg, EoC, i kulören S 1502-Y. Tanken var att museets personal skulle måla dessa, vilket endast kom att ske till viss del. De kommer att målas under 2017.

Läggs torvtaket om i sin helhet bör konstruktionen av torvtaket ses över.

Mangårdsbyggnadens takfot efter åtgärder.

Loftboden

Taket är inte ett traditionellt torvtak utan har under åren fått dagens konstruktion som består av många olika materialskikt. Vid dessa arbeten var syftet endast att åtgärda mullåsarna och vindskivor på byggnaden.

Arbetet på loftboden utfördes i stort lika arbetet på mangårdsbyggnaden då konstruktionerna var mycket lika. En skillnad var att det i takfoten inte låg plåt utan papp i stället. Den pappen var i mycket dåligt skick. Det låg heller ingen extra plåt mot vindskivorna utan den sinuskorrugerade plåten var böjd så att den låg på vindskivans överkant.

Arbetet med att plocka bort torven har påbörjats. Mullåsen är kraftigt rötskadad.

Loftbodens västra takfall var ner mot takfoten på vissa ställen kraftigt rötskadad och delar av råsponen fick här ersättas och några sparrar fick också lagas i. För att komma åt att laga fick plåten klippas upp.

Takfoten var bitvis mycket rötskadad. Här har rötskadade delar plockats bort och

En av de befintliga krokarna som mullåsen ligger på.

I stället för att lägga papp togs beslut om att lägga plåt långt ner i takfoten, lika mangårdsbyggnaden.

På samma takfall var flera av krokarna som mullåsen var träd på, kraftigt anfrätta av rost. En av krokarna var av. Fem nya krok tillverkades lika de befintliga. De spikades fast då spik är segare än skruv och håller bättre.

Det beslutades att lägga plåt i skarven mellan den sinuskorrugerade plåten och takfallets slut på loftbodens västra sida. Lika utförandet på mangårdsbyggnaden. På östra takfallet gick den sinuskorrugerade plåten mycket långt ner. Skarven där, ner mot takfotskanten täcktes i stället för med plåt, med papp och ordentligt med näver.

Nya mullåsar tillverkades på samma sätt som för mangårdsbyggnaden. I skarvarna mellan de olika delarna utformades de nya delarna i ändarna så att de lades mot varandra halvt i halvt, men utan att fästas i varandra. Från framsidan syns dock bara den vertikala skarven. Konstruktionen gör att mullåsen kan röra sig samtidigt som konstruktionen vid skarven gör att delarna får stöd av varandra, då krokarna satt något långt ifrån varandra.

Takfoten och vindskivorna efter åtgärder.

Befintliga hängrännor återanvändes. De är dock konstruerade så att vattnet rinner bakåt. De justerades i den mån det var möjligt. Rännorna tjärades.

Vindskivorna ersattes med sågat virke, lika befintligt och monterades lika befintligt utförande. De målades med Falu rödfärg, i den ljusare kulören.

Läggs torvtaket om i sin helhet bör konstruktionen av torvtaket ses över.

Loftboden efter åtgärder.